

VALKONEN KÄÄPIÖ

7. vuosikerta 3/1990

JULKAISIJA: Jyväskylän tähtitieteellinen
yhdistys SIRIUS ry.

OSOITE: Valkoinen kääpiö
c/o Jalo Ojanperä
Emännäntie 12 as. 1
40740 Jyväskylä
Puh: (941) 254 982

Päätölmittaja:Arto Oksanen
Toimitussihteeri:Markku Nyfelt
Toimitus:Jalo Ojanperä
Alexander Nives

Valkoinen kääpiö on Sirkuksen jäsenlehti.
Lehti sisältyy yhdistyksen jäsenmaksuun,
joka on vuodelle 1990 alle 18-vuotiailta 20
mk ja sitä vanhemmilta 40 mk. Jäseneksi
voit liittyä maksamalla jäsenmaksun Si-
riuksen postisirtotilille: TA 1440 32-6.

ILMESTYMINEN:
Neljä numeroa vuodessa

PAINOPAIKKA:

Sisäsuomi Oy 1990

PAINOS: 250 kpl

ISSN 078 1-0466

Tässä numerossa:

- 3 **Pääkirjoitus: Pimennyksen jälkitunnelmissa**
- 4 **Missä pimeni?**
Parhaimmat kuvat auringonpimennyksestä (vallitettavasti vain mustavalkoisina!)
- 10 **Seikkailujen aika ei ole ohil**
Huono-onnisen auringonpimennysretkemme onnetomat vaiheet.
- 21 **Cygnus-90**
Kansainvälisen kesäkokoontumisen tunnelmia.
- 28 **Sonnenbeobachtung**
Auringon vuoksi on matkailtu tänä vuonna enemmänkin.
- 31 **Tuikahduksia**

Kansi:

Heinäkuun 22. 1990 täydellinen auringonpimennys valokuvattuna Konjakki-saarelta, läheltä Säynätsaloa.
Kuva Mikko Syrjänlahti.

Pimennyksen jälkitunnelmissa

Pimennys sitten tuli ja meni, jotkut näkivät –useimmat eivät. Itse lukeudun niihin epäonnisiin asianharrastajiin, jotka lähtivät etukäteen parhaiksi arvioituille havaintopaikoille Ilomatsiin ja jotka kokivat pimennyksen kylläkin täydellisenä, mutta pilviverhon alla. Siiruksen auringonpimennysretkikunta oli myös Itä-Suomessa, mutta sen vaiheista saatte lukea toisaalta tässä lehdessä. (Alkuperäisen lyhentämättömän version saa halutessaan kirjoittajalta.)

Ennen pimennystä olimme yhteistyössä jyväskyläläisten tiedotusvälineiden kanssa, jonka johdosta lämpimät kiitokset Radio Keski-Suomelle ja Radio Jyväskylälle radio-ohjelmista sekä sanomalehti Keskisuomalaiselle artikkeleista ennen ja jälkeen pimennyksen.

Auringonpimennyksen näkemättä jääminen jäi vaivaamaan mieltä siinä määrin, että olemme suunnittelemassa yhdessä tamperelaisten kanssa retkikuntaa Meksikoon, jossa on täydellinen auringonpimennys ensi heinäkuussa. Mikäli suunnitelmat toteutuvat saatte varmasti lukea siitä ensi vuoden Valkoisista kääpiöistä. Mutta se auringonpimennyksistä joksikin aikaa.

Syksyn toiminta on taas pyörähtänyt käyntiin lehden viivästyemisestä huolimatta. Jäsenillat (entiset kuukausikoukset) käynnistyivät syyskuussa ja jatkuvat joka kuukauden toisena torstaina huhtikuuhun saakka. Jäseniltoja on

kehitetty edelleen: syksyn teemana on havaintotähtitiede, eli kuinka tähtitieteellisiä havaintoja tehdään. Harrastajan havaintomahdollisuuksista puhutaan loka- ja marraskuussa muuttuvien tähtien ja syvän taivaan -kohteiden yhteydessä. Joulukuussa on pikkujoulukokous jossa on tarjolla glögiä ja joulutorttuja sekä tietoja maailman suurimmista observatorioista. Tarkemmat ajat selviävät takakannesta.

Tähtinäytännöt ovat jälleen pyörähtäneet käyntiin. Näytäntöajat ovat entiset: sunnuntai-iltana kello 19–21, mikäli sää on selkeä näytännön alkaessa. Tähtitaivaan ihmeiden esittely yleisölle jatkuu aina maaliskuun loppuun saakka.

Pelinhionnasta kiinnostuneille tiedoksi, että Jalo Ojanperän vetämä kaukoputkenrakennuskerho jatkuu Kilpisen koululla maanantai-iltaisin kello 18. Kerhossa voit sinäkin valmistaa oman tehokkaan tähtikaukoputken erittäin edullisesti – lisätietoja paikan päällä tai kerhon vetäjältä.

Lehden toimituksessa olisi käyttöä valokuvaustaitoiselle henkilölle allekirjoittaneen lähtiessä suorittamaan siviilipalvelusta lokakuun lopussa. Tarvitsemme myös mainoksia, etenkin nyt kun Instrumentarium Oy lopetti lehtemme tukemisen uuden optisen osaston johtajan myötä.





Missä pimeni?

Auringonpimennysaamuna suurin osa täydellisyysvyöhykkeestä oli pilvessä, mutta siellä täällä pimennys näkyi pilvien raoista. Kuulutimme havaintoja pimennyksen näkymisestä eri tiedoitusvälineiden avulla, mutta tulos jäi melko laihaksi; suurin osa saamistamme havainnoista on siriuslaisten tekemiä.

Jyväskylä

Saamiemme tietojen mukaan Jyväskylässä pilvissä ollut repeämä mahdollisesti pimennyksen seuraamisen auringon noususta aina täydellisimpään vaiheeseen saakka. Pimennyksen loppuvaiheet jäivät pilvien taakse.

Parhaat havaintopaikat – Laajavuori ja Harjun vesitorni – olivat runsaasti kansoitettuja. Näkymisestä Harjun tornista ei ole tietoja, mutta jäsenemme Kari Soka kertoman mukaan pimennys näkyi hienosti Laajavuoresta. Pilviverho repesi juuri pimennyksen alkaessa ja Karin mukaan Aurinko hävisi lopulta kokonaan Kuun taakse.

Mauno Kolsi seurasi pimennystä Keski-Suomen Keskussairaalan kahdeksannesta kerroksesta. "Kello 4.30 alkoi Aurinko kajastaa, 4.40 alkoi näkyä kuin olisi sivu pois Auringosta ylhäältä oikealta. Kello 4.45 näkyvissä vain neljäsosa Auringosta, ilma alkaa



Laajavuoren laelle oli kerääntynyt suuri joukko utellaita auringonpimennyksen ihailijoita. Kuva Risto Aalto, Keskisuomalainen.

hämärtyä, 4.48 oli pieni kaari näkyvisä, 4.50 näkyi hieno viiva. Kello 4.53 hävisi Aurinko kokonaan näkyvistä, en arvannut ilman [hitaajan]lasia katsoa, olisiko ehkä näkynyt tähtiä. Pimennystä kesti noin puolitoista minuuttia. Kello 5.05 alkoi ylälaita mennä pilveen, 5.12 ei hitaajan lasilla nähnyt enää mitään."

Pekka Saxberg havaitsi pimennystä Roninmäestä Jyväskylän eteläpuolelta. "Aurinko näkyi täydellisimpään vaiheeseen saakka pilvien raoista välillä osittain ja välillä kokonaan. Pimennyksen lähestyessä täydellisintä vaihettaan hitaajan lasin läpi ei näkynyt enää mitään. Ilman lasia katsottaessa Auringosta näkyi hyvin ohut sirppi kuun ympärillä. Näky oli vaikuttava vaikka Aurinko ei pimentynyt missään vaiheessa kokonaan."

Kaarina Mäki-Kuutti seurasi pimennystä asintonsa ikkunasta Villentornista: "Hämärän alettua pihan linnut katosivat näkyvistä ja pihavalot syttyivät uudestaan. Aurinko näkyi sopivasti kahden pilvialueen välistä. Kaupungin höyryt haittasivat havainnointia, mutta Aurinko näkyi hienosti höyryn läpi siilaantuneena. Apuna oli yksinkertainen filmi."

Vaajakoski

Kaija Nieminen seurasi pimennystä kotipihaltaan Autiolahdelta. "Auringon suuntaan näkyi vasta pimennyksen loppupuolella. Auringon oikealla puolella loisteli kirkas tähti (Venus, toim. huom.). Pimennyksen syvimpänä hetkenä tuntui kylmä tuuli. Naapurin koirat alkoivat haukkua pimeyden koittaessa. Muutaman sadan metrin päässä rannassa, vesilinnut aliottivat ääntelynsä pimeyden mentyä."

Kaija Nieminen näki myös vuoden 1945 pimennyksen, jota piti tämänker- taista parempana ja jotenkin erilaisena.

Korpilahti

Helena Äikäs Jämsänkoskelta seurasi pimennystä Riihijärven kylästä Korpilahdella. "Vilkuilimme kellojamme, H-hetken piti olla lähellä. Pilvet peittivät horisontin, kunnes taivaanrantaan ilmestyi yhtäkkiä kuin yksisilmäinen auto. Meille tuli kiire asettaa suojat silmille. Sitten alkoi tapahtua, pilvi väistyi ja aivan kuin kuun sirppi olisi ollut edes- sämme. Hiljalleen sirppi pieneni ja pieneni..."

"Surasin Auringon pienenemistä ja pian valo hukkuu kokonaan. Nenä oli äkkiä aivan kylmä, paleli, oli hiirenhil- jaista, aavemaista. Sillä aikaa kun auringonvalo häipyi, näkyi taivaalla valo- ilmiö, kuin revontulet olisivat liekeh- tineet. Toisetkin havaitsivat hulmuavan valon." (Ilmeisesti kyseessä oli yläpil- vien varjot jotka liikkuivat alempien pilvien päällä, ilmiö havaittiin myös Ilo- mansissa saksalaisen havaintoryhmän toimesta. Toim. huom.)

Kuorevesi

Jäsenemme Tapio Virolainen katseli pimennystä Kuoreveden Hallista. "Muuten oli täysin pilvetön taivas, mutta pimennys peittyi läpinäkymättö- mään noin 15° korkeaan ja pimennyk- sen molemmin puolin noin 50–60° leve- ään pilvikaistaleeseen. Täysin pimeää ei tullut, mutta kirkkaimmat tähdet näkyivät hyvin. Luonto, ts. linnut olivat sen aikana hiljaa (itikat ei). Vaikkei pimennys näkyntykään oli tunnelma kiehtova ja erikoinen."

Sysmä

Kahapään perhe oli havaitsemassa pimennystä lähellä Sysmää. "Auringon- pimennykseen oli varauduttu huolelli- sesti. Meillä oli mukana eri vahvuisia aurinkosuodattimia, Kowa-maakauko- putki jalustoineen, prismakiikari, kaksi kiinteäobjektiivista ja yksi järjestelmä- kamera, jossa 50–250 mm zoomi. La- dattuna oli kaikissa 100:n ASA:n diafil- miä. Sää tiedotuksen perusteella Hartola oli mahdollisesti sopiva havaintopaik- ka.

Ratkaiseva aamu koitti. Taivas oli kirkas. Ei aivan, itäisellä taivaanrannal- la oli sittenkin pilviä juuri auringonnou- sun suunnassa. Vilkaistu kelloon ja kart- taan ja ajo 40 km länteen Sysmän Jouts- järven rannalle asemiin. Pystytimme kamerat viime tipassa.

Aurinko oli täälläkin pilvien takana, mutta niissä oli heikompi raita sopivasti auringon korkeudella. Valaistus himme- ni silmissä; auringon sirppi oli jo hyvin kapea. Se pieneni koko ajan ja sitten se hävisi. Pimeys tuli yllättävän nopeasti ja lämpötila laski selvästi. Rastaiden aamulaulu vaikenä. Koiria, västäräkke- jä, muurahaisia tai apiloita, joita tietä-



Pimennys kuvattuna Laajavuoren laelta.



- ▼ *Jere Kahanpää kuvasi Sysmässä*
- ▼ *pilvien raosta täydellisesti pimentyneen Auringon. Kuvassa näkyy protuberansseja ja koronaa.*



västi piti tarkkailla, ei näkynyt, mutta yli lensi levottoman näköinen kuikka-pari.

Molemmilla puolilla mustaa aurinkoa paistoi punertavaa valoa. Ensimmäinen ajatus oli "korona", mutta se oli todennäköisemmin protuberanssien kajoa pilvissä. Kirkkaimmat tähdet näkyivät syvänsinisellä taivaalla. Finnairin auringonpimennyslennot olivat piirtäneet itäiselle taivaalle vanoja. Koko näky oli kuin abstrakti taideteos. Sitä korosti vielä pilvien yläpuolella kirkkaana kimmeltävä Venus.

Kun aurinko tuli näkyviin kuun takaa, se erottui sirppinä enää hetken, sillä pilvisuus oli lisääntynyt. Valokuvasimme kirkastumista pikkutelellä samalla viiden sekunnin valotusajalla noin minuutin välein. Täydellisen vaiheen aikana oli kokeiltu muitakin kameroita ja valotuksia tiheään tahtiin. Onnella taisimme onnistua".

Muu Suomi

Muualta Suomesta olemme kuulleet vain enemmän tai vähemmän "epävirallisia" havaintokertomuksia.

Ilomantsissa Ursan kartoittamissa havaintopaikoissa pimennys näkyi heikosti. Osassa paikkoja pimennys näkyi vain hetkittäin pilvien ohuista raoista. Täydellistä vaihetta ei kukaan Cygnuksella ollut ryhmä nähnyt.

Ilomantsin naapurikunnassa Lieksassa Kolin laelta pimennys näkyi paremmin. Aurinko oli näkyvissä koko pimennyksen alkuajan. Vain muutamaa minuuttia ennen täydellistä vaihetta Aurinko meni pilveen.

Helsingissä pimennyksestä oli havaittavissa lähinnä sen loppuvaiheet. Aurinko oli täydellisen vaiheen aikana

useimmilla paikoilla sumupilven peitossa.

Mikkelin seudulla pimentynyt Aurinko poistui pilvien takaa 10-15 min täydellisen vaiheen jälkeen.

Hankasalmella täydellisyysvyöhykkeen pohjoisrajalla pimennys näkyi pilvien läpi.

Pieksämäellä ja Joutsassa sää oli ollut pilvinen koko pimennyksen ajan.

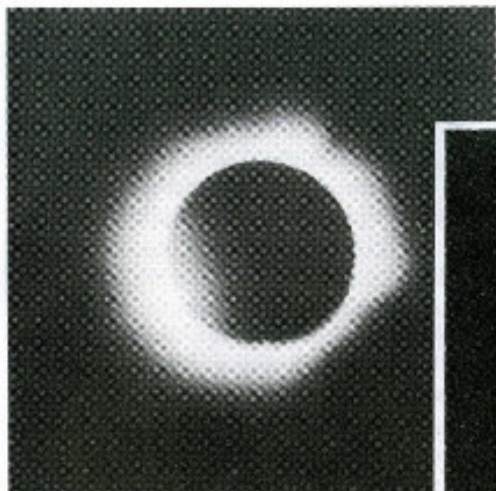
Lentokoneet

Finnairin pimennyslennoilla pimennys näkyi odotetusti erinomaisesti, joskin alimpana lentäneet koneet olivat osan ajasta pilven sisällä. Savonlinnassa yksi Finnairin DC-9 joutui jäämään maahan runsaan lentoliikenteen aiheuttaman ruukan takia.

Useat ryhmät olivat liikenteessä pienemmillä potkurikoneilla, jotka eivät päässeet pilvien yläpuolelle. Ylimmät pilvet olivat jopa 10 km:n korkeudessa.

Parhaimmat havaintopaikat olivat Yleisradion kuvausryhmän ja ranskalaisen tutkimusryhmän Falcon suihkukoneissa, jotka ylsivät korkeimmalle. Molemmissa koneissa oli suomalainen tähtiharrastaja, toisessa Ursan valokuvaaja Matti Martikainen ja toisessa Aurinkojaoston vetäjä Jari Mäkinen.





- ▲ *Matti Martikainen pääsi*
 - ▲ *kuvaamaan pimennyksen*
- Yleisradion lentokoneesta.*
- Vasemmanpuoleisessa*
kuvassa näkyy Auringon
korona (ja Kuun pimeä
puoli täydellisenä). Oike-
anpuoleisessa kuvassa on
timanttisormusilmio, joka
oli tämän pimennyksen
yhteydessä erittäin hienosti
näkyvissä.



Pohjoisemmassa suomessa pimen-
nys ei ollut yhtä täydellinen, mut-
ta sää oli ainakin Taivalkoskella
selkeämpi kuin Keski-Suomessa.
Kuva Veijo Kämäräinen.

Seikkailujen aika ei ole ohi!

Alexander Nives

Seikkailun sai kokea siruslaisten Auringonpimennys-retkikunta, joka seikkaili Itä-Suomessa varhain sunnuntaiamuyönä 22.7.1990.

Ensin kohti Joensuuta...

Matka alkoi suunnitelmien mukaan lauantai-aamuna kello 10 Harjukadun tilausajolaiturista. Siruslaisia oli mukana linja-autossa 18 kpl ja omilla autoilla kurvaili 4 kpl. Seuran ulkopuolisia matkalaisia oli linja-autossa 7 kpl ja seuralaistemme autoissa 4 kpl. Retkemme koko osallistujamäärä oli siis 33 henkeä, joka on noin kymmenen kappaleen verran enemmän, kuin tavallisesti kevätretkillämme.

Tunnelma oli innostunut ja toiveikas. Viihtyisässä S & P Lehtosen linja-autossa matka sujui mukavasti ja joutuisasti. Viihdykkeenä oli mm. television Prisma-ohjelmasta nauhoitettu videoesitys auringonpimennyksestä. Muusta matkaohjelmasta vastasivat retkeläiset itse keskustellen ja uutisia sekä ajatuksia vaihdellen.

Ensimmäinen etappimme oli Joensuu, jonne piti ehtiä kello 14.00 mennessä, koska ohjelmassa oli Carelia-

salissa pidettävä yleisöesitelmä auringonpimennyksestä. Retkikuntamme saapuikin paikalle "jo hyvissä ajoin" -peräti muutamaa minuuttia ennen kello neljäätoista! Matkaamme oli viivytetty mm. eräs nostosilta, joka oli koholla laivojen kulkiessa sen alitse ja toisaalla oli käynnissä polkupyörien maantiejokilpailut, joka ruuhkautti autoliikennettä.

Esitelmä oli kaksikielinen (suomi ja englanti) ja sen piti dosentti Tapio Markkanen. Osittain uutta tietoa auringonpimennyksestä saimme ja vanhan asian kertauskin oli paikallaan tämän suuren tapahtuman aattona.

Esitelmätilaisuuden jälkeen oli vapaata ohjelmaa muutama tunti. Erikoisina ryhminä hajaannuttiin etsimään kahvi- tai ateriapaikkaa, jonka jälkeen päästiin tutkimaan Joensuun kaunista kaupunkia ja auringonpimennyshälinää mm. paikalliselle torille.

Kovan kysynnän vuoksi olivat kaikki auringonpimennyspostikortit loppuneet, eikä niitä sitten löytynyt sinnikkäänkään etsimisen tuloksena. Joitakin hauskoja, vanhanaikaista Joensuun kaupunkia kuvaavia kortteja löysin erään kahvilan myyntivalikoimasta. Olihan selvä, että postia oli lähetettävä; erikoisleimattu postikortti on minullakin muistona tästä kesän-90 suuratapah- tumasta.

Olin odottanut, että Joensuussa olisi ollut kovempikin säpinä ja kunnon karnevaalit, mutta cipäs vaan! Torilla oli kyllä useita myyntikojuja, joista eräässä myytiin mm. auringonpimennyspaitoja, mutta muuten näytti siltä kuin kyseessä olisi ollut melko tavallinen toritapahtuma. Normaalin krääsämyynnin lisäksi oli paikalle rakennettu esiintymislava, jossa mustiinpukcutuneet (aurionpimennys-) näyttelijät esittivät pantomiimia. Koska esitys ei saanut ainakaan minua syttymään, siirryin seuralaisteni kanssa nauttimaan "aurionpimennys-Jaffaa" torin kioskin "aurionpimennysvarjon" alle. Paikalla ollut rouvashenkilö, joka oli kotoisin Joensuun lähetyviltä ja joka

odotteli linja-autoa kertoi, että aiemmin päivällä tori oli ollut täynnä ihmisiä ja kansainvälinen tunnelma oli selvästi havaittavissa. Mainittu rouvashenkilö kertoi myös, että Joensuun kaupunginjohtaja Aaro Heikkilä oli pitänyt torilla "aurionpimennys-juhlapuheen" ja muutenkin oli ollut juhlan tuntua.

Lauantaipäivä oli helteinen, joten seuraavan aamun auringonpimennyksen näkymisen suhteen toiveet olivat vähintään yhtä korkealla kuin torin yllä loistava iltapäiväaurinko. Monen matkalaisen tokaisu olikin: "Nythän se pimennys joutaisi olla!". Tuli aika lähteä kohti Ilomantsia ja matka sujuikin mukavia juttellessa ja suunnitelmia tehdessä.



AKTO OESANIN

Retkeldiset vielä toivoa täynnä.

... Ja sitten Iomantsiin

Iomantsiin saavuttuamme päädyimme suunnitelmien mukaisesti Parpeen koululle. Se oli kuitenkin suljettu, mutta selvät opasteet ohjasivat meidät Keskuskoululle, jonne majoituksemme ja ruokailumme oli järjestetty. Koulun luokkahuoneille oli annettu nimet tähti-taivaan kohteiden mukaan. Siriuslaisille oli varattu kaksi luokkahuonetta, joista toisen nimi oli Gemini, tai jotain siihen viittaavaa. Hassu juttu muuten, mutta sen luokkahuoneen nimeä, johon olin itse majoitettuna useiden päivien ajan muiden siriuslaisten Cygnus-90 tapahtumaan osallistuneiden kanssa, on unohtunut mielestäni!

Kun ilmoittautumiset ja majoitustilaselvitykset oli tehty, Cygnus-90 osallistujamme Anniina Rytkönen, Arto Oksanen, Jalo Ojanperä, Markku Nyfelt ja minä (Alexander Nives) olimme saaneet upeat, ennalta painetut nimilappumme ja muut jyväskyläläiset käsin kirjoitetut nimilappunsa, päästiin vihdoin ruokailemaan koulun ruokalaan. Ateria oli maittävä ja riittoisa, kuten sanonta kuuluu. Ruokalan henkilökunta osoitti lupsakkaalla itä-suomalaisella (karjalaisella!) huumorilla varustetun vieraanvaraisuutensa ja joustavuutensa, kun – ilmeisestikin yllättäen – saivat linja-autolastillisen niinikään mainioita keski-suomalaisia ravittavakseen. Kaikki lienee kuitenkin sujunut tyydyt-



Honkavaaralle pystytettiin Suomen suurin "kaukoputkinäyttely".

tävästi, josta tässäkin yhteydessä kiitos molemmille osapuolille. Ruokailun jälkeen oli mahdollisuus tutustua Ilomantsiin, viettää muuten vapaa-aikaa tai mennä nukkumaan. Luokkahuoneisiin oli hankittu riittävästi vaahtomuovipatjoja, joilla uinahtelu – niiltä jotka sitä halusivat – sujui mukavasti. Useimmat retkeläisemme valitsivatkin viisaasti tämän viimeksi mainitun vaihtoehdon.

Muiden nukkuessa

Kun Arto Oksanen kyseli lähtijöitä tarkastamaan havaintopaikkoja yölliseen Ilomantsin seutuun, tunsin tutkimusmatkailijan innostusta asiaan. Iltamyöhällä lähti Arton autolla matkalle auton omistajan lisäksi Anniina Rytkönen, Markku Honkonen ja minä.

Matkan päämääränä oli Ursan karvoittamat havaintopaikat 10 (Honkavaara) ja 11 (Näätävaara), vai oliko se toisinpäin, vai sittenkin juuri näinpäin? Joka tapauksessa ne sijaitsivat noin 75 kilometriä pohjoiseen Ilomantsista (jota retkemme jälkeen voitaneen kutsua myös Surumantsiksi?). Matkattuamme noin 40 kilometriä saavuimme Hattuvaaraan. Siellä Itä-Suomessa taitaa useinkin päätä paella, koska Hattuvaaroja on ainakin kaksin kappalein ja vielä aika lähekkäin – noin 32 kilometrin päässä toisistaan! Hattuvaaran ohitettuamme jatkoimme matkaa tiukasti Autoilijan tickarttaa seuraten pohjoiseen ja sitten luoteeseen kohti määränpäättämme.

Arton oivallisessa ohjauksessa saavuimme iltamyöhällä itäisemmän kukkulamme, tai vaaran, kuten siellä vaarallisessa Itä-Suomessa on tapana sanoa, juurelle. Mielestäni tämä havaintopaikka oli huono erityisesti siksi, että

vanhimmat retkeläisemme olisivat olleet todella tiukoilla kiivetessään tämän jyrkän ja kivikkoisen vaaran rinteitä ylös havaintopaikalle. Minullekin isokokoiselle – mutta hyvätapaiselle vaahtomuovipatjoille – tuli hiki kavutessani rinnettä ylös. Samaa mieltä paikan soveltuvuudesta kesäretkeläisillemme olivat muutkin tutkimusmatkalaiset, vaikka haukkoivatkin henkeä jylhien – lähes horisonttiin näkyvien – maisemien huumauttamina. Täysin neutraalisuudessa luonnossa emme kuitenkaan olleet: paikalla oli porvoolaisryhmä, joka epätoivoisesti yritti pystyttää kaukoputken jalustaa muhkuraisen suomalaisvaaran lakeen. Kauempana oikealla oleva ihmisryhmä ei osannut puhua muuta kieltä kuin saksaa. Myös englanninkielinen optimistiryhmä oli valinnut tämän kuk... tarkoitan vaaran ainoaksi oikeaksi paikaksi havaita seuraavan yön auringonpimennystä.

Toinen vaara sijaitsi tämän ensin tutkitun länsipuolella noin 500 m:n päässä. Sinne oli mahdollista päästä linja-autolla paljon lähemmäs, kuin äskennä mainittuun vaaraan ja tie huipulle oli kohtuullisen loiva, jotta kaikki retkeläisemme olisivat voineet ilman erityisiä ponnistuksia kävellä havaintopaikoille. Nämä molemmat vaarat olivat aivan keskellä täydellisyysvyyhykettä. Niillä pystyi seisomaan toinen jalka täydellisyysvyyhykkeen vasemmalla-, toinen jalka oikealla puolella! Mielestäni tämä jälkimmäinen soveltui parhaiten koko seurueemme tarpeita ajatellen. Näin ajattelivat myös muut mukana olleet ”syynääjämme”.

Tälläkin vaaralla oli runsaasti havait-sijoita. Tunnistin (varsinkin kun minua oli Arton toimesta informoitu) kirjan

Ale seuraa pilviverhon lähestymistä.



auringonpimennystä näy, näkyy ainakin mielenkiintoisia ihmisiä harvinaisine laitteineen!

Paluumatkalla Ilomantsiin pysähdyimme yön hiljaisina tunteina vielä muutamaan paikkaan varmistaaksemme varapaikat siriuslaisille, jotta varmasti kaikki olisi kunnossa sunnuntai-aamun ainutlaatuisen näytelmään.

Päätöksen valmistelu

Tutkimusretkikunnan saavuttua puolenyön aikoihin Ilomantsin Keskuskoululle oli majoitustiloissa hiljaista. Lähes kaikki olivat nukkumassa – kuten viisasta olikin.

Ursan jäsen ja tuleva meteorologi Marko Pekkola huolehti säätietojen antamisesta meille tosi uteliaille pimennystä odottaville.

Varsin masentavaa, mutta tietenkin kiinnostavaa, oli saada Markon erittäin tarkkoja tietoja sään kehitymisestä noin puolen – yhden tunnin välein Itä-Suomen tilanteesta. Marko, joka viimeiseen asti yritti saada meille optimisteille hyvää säätä H-hetkeksi, ei lopulta itsekkään – saamiensa säähavaintoasemien tietojen perusteella – uskonut parhaiden paikkojen enää yöllä sijaitsevan Ilomantsissa. Markon viimeinen tiedotustilaisuus kello 01.20 sisälsi tiedon siitä, että Ilomantsin seutu oli *huonointa havaintoseutua Suomessa*, johtuen idästä saapuvasta yhtenäisestä pilvi-vyöhykkeestä, jonka oli määrä saavuttaa Ilomantsinseutu hyvissä ajoin ennen odotettua auringonpimennystä. Markon viimeinen, epätoivoinen voihkaus oli:

ARTTO OIKSANIN



“Tähtitaivaan opas” kirjoittajan ja hiljattain Oulun yliopistossa revontulista väitelleen tohtori Kari Kailan. Lisäksi paikalla oli muutamia muitakin velmuja, kuten Lahdesta Yrjö Pullinen, joka jo tiesi meidän olleen tutkimassa edellistä vaaraamme: hän näki meidät siellä hääräämässä itse rakentamallaan tehokkaalla peilikaukoputkella. Lisäksi kohtasimme iloksemme vanhan tuttavamme Kari Laihian, jonka voi tavata ainakin jokaisilla tähtipäivillä ja jokaisessa Cygnuksessa ja varsinkin jokaisilla laitepäivillä!

Kyseinen vaara oli täynnä kuuluisuuksia kaukoputkinensa. Kun katselin sitä laitteiden runsautta, tuli väkisinkin mieleeni tähtiharrastajien laitepäivät! Nyt vain oli laitteistot viimeisen päälle hienoja ja mahtavia – paljon monipuolisempi valikoima kuin laitepäivillä konsanaan! Tätä tapahtumaa varten oli raahtattu sellaisiakin laitteita paikalle, joita laitepäiville ei ole viitsitty kuskata. Tänne jos minne kannattaisi tulla: jos ei

”Minä lähden nyt kovaa vauhtia länteen!”

Jo ennen Marko Pekkolan viimeistä tiedotustilaisuutta, noin kello 00.30, pohdin mm. Arto Oksasen kanssa eri mahdollisuuksia auringonpimennysretken saattamiseksi mahdollisimman myönteiseen tulokseen. Aiemmin yöllä hyvältä tuntuneet vaarat oli ilmeisesti unohdettava: sinnehän oli ennustettu varmasti huonoa säätä.

Toinen mahdollisuus oli yrittää löytää täydellisyysvyöhykkeeltä jokin paikka, jonne runsaat 30 jyvskyläläistä voisi sijoittua havainnoimaan tätä kauan odotettua tapahtumaa. Tunnustan kernaasti, että tämä vaihtoehto tuntui tosi työläältä: emme tunteneet paikkoja täällä Itä-Suomessa, joten epäonnistumisen mahdollisuus oli, noin äkkiä arvioiden, siinä 97,38 %:n luokkaa! Miellessäni kangasteli kauhukuvia siitä, kuinka istumme linja-autossa puiden varjostaessa tien reunoilla näkymät Auringon suuntaan ja autolastillinen ihmisiä esittää kiperiä kysymyksiä: ”Joko kohta ollaan havaintopaikalla?” ”Pimennys on jo alkanut, milloin saamme nähdä sen?” ...

Toinen epävarmuutta aiheuttanut asia oli se, kuinka nopeasti saadaan liikkeelle siruslaisten koko retkikunta, joka juuri sillä hetkellä näki varmaan-kin upeita pimennysunia. Aikaa oli rajoitetusti, joten jos kaikki ei sujuisi suunnitelmien mukaisesti, emme ehtisi etsiä sopivaa havaintopaikkaa.

Edellisten seikkojen lisäksi oli vielä sokerina pohjalla eräs pikku pulma: puheenjohtaja ja sihteeri sekä eräs muu matkalaisemme olivat ns. kadoksissa! Lähdin Arton kanssa koluamaan paikallisia iloittelupaikkoja ja varsin nopeasti

löytyikin puheenjohtajamme. Sihteeri seuralaisineen sensijaan pysyi piilossa. Ei auttanut muu kuin palata Keskuskoululle ja alkaa tehdä päätöksiä.

Herätys ja demokraattinen päätöksenteko

Ensitöiksi – kello yhden aikoihin yöllä – päätimme herättää joukkioimme ja suorittaa pikakyselyn matkalaistemme keskuudessa siitä, mitä he haluaisivat tehdä. Joka tapauksessa herätys olisi tapahtunut ennen kello kahta, koska kahdelta Ursalaiset olivat poistumassa Keskuskoululta ja silloin ovet suljettaisiin niin, että ulkoa ei pääsisi sisään, eikä sisältä ulos!

Annoimme ihmisille ne tiedot, jotka olimme saaneet ja päällimmäisenä oli säähavaintotiedot ja -ennusteet. Näin yritimme innostaa siruslaisia lähtemään sinisen taivaan etsintään. Tällainen päätös saikin seuralaistemme keskuudessa kannatusta, joten päätimme heti lähteä matkaan. Ihmettelen vieläkin, kuinka ripeästi linja-autolastillinen unenpöpperöisiä ihmisiä pääsee liikkeelle. Noin kuudessa (!) minuutissa oli koko joukkio jalkeilla, nyytit kainalossa ja linja-autossa sekä omalla autolla liikkuneet ajoneuvojensa rattien takana. Merkilllepantavaa on mielestäni vielä se, että Aroluoman joukkue, johon kuului aikuisten lisäksi kaksi lasta – 9-vuotias Tatu ja 6-vuotias Anni – olivat muiden mukana valmiina lähtöön keskellä yötä, nukuttuaan vain muutaman tunnin! Siinä olisi kalvennut Itä-Suomen sotilasläänin komentajakin, mikäli olisi ollut hereillä ja paikalla seuraamassa mobilisointiamme. Kiitos siitä vielä näin jälkikäteen kaikille matkalaisillemme.

Siriuslaisten jo istuessa linja-autossa, odotin Marko Pekkolan viimeistä tiedotustilaisuutta, kuten jo aiemmin kerroin. Koska sihteerimme oli seuralaisensa kanssa edelleen kadoksissa – tietämättä mitään uusista päätöksistä – oli jonkun jäätävä jälkijoukkoon etsimään kadonneita ja tuomaan heidät linja-auton perässä ”jonnekin”. Arto ja Jalo jäivät etsimään Markku Nyfeltiä ja hänen kumppaniaan. Ennen kuin linja-automme lähti, sovin Arton kanssa, että suuntaamme länteen Joensuun kautta kohti Varkautta. Varkauteen asti emme mene ja heti kun matkan varrelta löytyy pilvetön havaintopaikka jääme siihen.

Kilpajuoksu ajan ja pilvien kanssa

Linja-auto lähti matkaan puolen kahden maissa yöllä suuntana ”tunte-matun paikka” Varkauden suunnalla. Matkan aikana tirkistelin linja-auton ikkunasta muiden matkalaistemme taivoon pilvisyystilannetta. Mihinkään riemunkiljahduksiin ei näyttänyt olevan syytä: pilviä riitti, vaikkakin esirippu odotetun auringonpimennysnäytöksen edessä hiljalleen ohenikin.

Siinä länteen matkatessamme istuin linja-auton takaosassa vastapäätä Juhani J. Korhosta hörppien keltaista Jaffaa epähienosti suoraan pullon suusta – se minulle anteeksi suotakoon – pysyäkseeni mahdollisimman pirteänä pitkistä valvomisestani huolimatta. J.J.Korhosen käsittämättömän laaja ja tarkka Suomen tuntemus osoittautui nyt meidän kaikkien hyödyksi: hän tiesi, että Heinävedellä oli todennäköisimmin seudun parhaat näkymät koillisen suuntaan, josta Aurinko tuon seikkailurikkaan yön päätteeksi nousisi. Kiitollise-

na ja helpottuneena vastaanotin kunniajäsenemme ja entisen puheenjohtajamme antaman tiedon. Ongelmat tosin eivät loppuneet tähän.

Kun oli sovittu, että pysymme Joensuu-Varkaus tiellä, ei jälkijoukkomme olisi meitä varmaankaan osannut etsiä Heinävedeltä, joka sijaitsi noin varttitunnin ajomatkan päässä kyseiseltä tieltä etelään. Ongelmaa lisäsi se, että juuri jälkijoukon autoilla oli minun ja Anniina Rytkösen tarkoitus palata Ilomantsiin osallistuaksemme Cygnus-90 kansainväliseen tähtiharrastajien kokoontumiseen. Mikäli jälkijoukko ei meitä löytäisi, joutuisimme kävelemään (!) tai liftaamaan Ilomantsiin (katso karttaa ja kauhistu!). Kaikki matkatavaramme olivat tietenkin Ilomantsissa.

Ajettuamme kilpaa ajan ja pilvien kanssa aina Rummukalan-Heinäveden risteykseen asti oli meillä vielä aikaa odotella jälkijoukkoja noin puolisen tuntia. Mikäli Arto, Jalo ja Markku ym. eivät olisi paikalla puolen neljän tietämissä, linja-automme jatkaisi matkaa Heinävedelle – tuli mitä tuli. Pimennystähän ei jätetä katsomatta, vaikka mikä olisi!

Pysähdyspaikallamme saapui myös meitä seurannut saksalaisten joukko, joka kysyi heti meidät saavutettuaan, että kuka on meidän bussimme kuski. Heillä oli nimittäin erittäin suuria vaikeuksia seurata omalla henkilöautolaan linja-autoamme, joka kiidatti meitä kohti länttä noin 110 km/h! Vielä heitä kiinnosti jatkosuunnitelmamme, jotka heille kerroinkin. (Tosin he eksyivät sitten uudestaan meistä lähdettyämme Heinävedelle; jossain mutkassa he eivät huomanneet kääntyä peräämme ja näin ollen joutuivat etsimään havaintopaik-

kansa omin päin, kuten he asian selostivat Cygnus-90 tapahtumassa seuraavana päivänä. Sensijaan Aroluomat näyttivät pysyvän vauhdissamme hyvin.)

Jälkijoukko tuli ajoissa odotuspaikallamme ja niin koko matkaseurueemme suuntasi kaikkien – varsinkin Anniinan ja minun – helpotukseksi kohti Heinäveden keskustaa.

Aherruksen tulos

Saavuimme Heinävedelle hyvissä ajoin ennen auringonpimennyksen al-

kuu. Juhani J. Korhonen tiesi, että paikkakunnalla oli korkea mäki kirkon läheisyydessä. (Kuinka joku voikin tuntea Suomen paikkakunnat niin tarkasti. Lauantaina matkalla Ilomantsiin sain jo aimo annoksen sekä historiallista että nykyistä paikkakuntatietoa istuessani J.J.Korhosta vastapäätä linja-autossa.) Arton retkikunta lähti tutkimaan kyseistä kohdetta. Se osoittautui kuitenkin ilmansuunnaltaan huonommaksi kuin Heinäveden satama, jonne näin ollen päätimme jäädä. Virittelimme kamera-



ARTTO OIKSAKEN



*Heinäveden
laituri. Pimen-
nyksen alkami-
seen aikaa
enää muutama
minuutti.*

jalustoja laiturille ja varmistimme kuvauslaitteidemme valmiuden odotettavissa olevaa suurta tapahtumaa varten. Linja-auton radiosta saimme tarkan aikamerkin, kun J.J.Korhonen huomasi sitä toivoa.

Tunnelma oli todella käsinkosketeltava, kuten asian jo kuluneella fraasilla voisi ilmaista. Tunsin jännityksen kohtaan yhdessä muiden matkalaistemme kanssa. Kauan tätä oli odotettu, paljon työtä oli tehty koko yhdistyksemme hallituksen voimin, paljon oli suunniteltu ja paljon olivat matkalaisemme nähneet omakohtaisesti vaivaa päästäkseen todistamaan tätä meillä Suomessa aikalailta harvinaista tapahtumaa. Ihmettelin kovasti aluksi sitä, että me olimme ainoat ihmiset kyscisellä paikalla – ei edes paikkakuntalaisia näkynyt – kellon jo lähestyessä neljää.

Auringonpimennyksen ensimmäisen kontaktin tapahduttua emme vielä nähneet mitään. Arvailimme ilmansuuntia, kunnes erään matkalaisemme varusteista löytyi kaukoviisaan matkasuunnittelun tuloksena kompassi. Sen avulla varmistui arvauksemme kutakuinkin oikeaksi ja katseet kiinnittyivät järven vastarannalla olevan kukkulan (=vaaran?) tienoille.

Matkassamme oli siriuslaisten lisäksi joitakin seuramme ulkopuolisia henkilöitä. Eräs heistä, Radio Keski-Suomen puolivirallinen edustaja, toimittaja Markku Saarinen, joka lomansa aikana oli päättänyt tehdä myös töitä, havaitsi ensimmäisenä punaisen pallon pilkkauksen koillisessa olevan kukkulan kohdalla. Aika ironista oli, että Aurinko päätti nousta juuri sen ainoan maastokohouman kohdalla, joka oli koillisen suunnalla. Katsoin henkeä pidätellen

Markku Saarisen osoittamaan suuntaan. Pilviverho horisontissa oli melko ohut, joten Aurinko näkyi tiukanpunaisena (lienee turha etsiä kyseistä väriä tällä nimellä värikaupasta!) ja matalalla ollessaan sen nousemisen liike näkyi selvästi. Kun Aurinko oli lähes kokonaan näkyvissämme, alkoi sen yläosa kaivautua paksumman pilven sisään. Jotkut tarkkasilmäiset olivat havaitsevinaan Auringon jo osittain peittyneen Kuun taakse – näinhän tuohon aikaan oli todellakin tapahtunut – mutta muunmuassa minun kuvissani ei ole selvää merkkiä pimennyksestä. Kun aikaa täydelliseen vaiheeseen oli vielä runsaasti, ehkä noin parikymmentä minuuttia, ei Aurin-gosta näkynyt jälkeäkään: pilviverho oli ja pysyi kiinni!

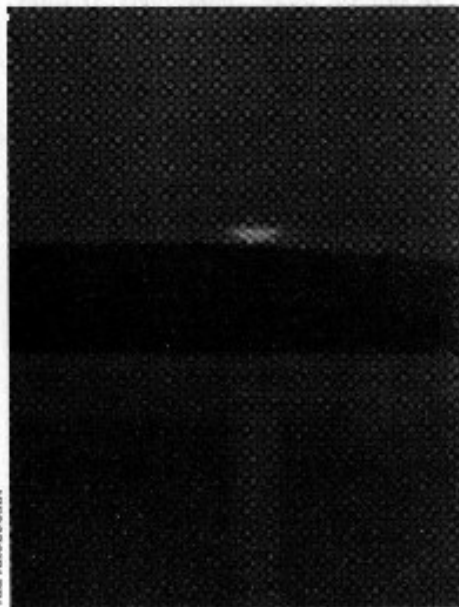
Vähitellen saapui paikalle lisää väkeä: muutamia Heinäveden michiä, jotka varsin kiinnostuneina kuuntelivat meidän tietojamme pimennyksen kuluista. Lisäksi tuli autoilla muutama ryhmä ihmisiä, mutta mitään valtavaa tungosta ei laiturialueella ollut.

Arto kaivoi esiin digitaalisen lämpömittarinsa ja asetti sen – pahaksi onnekseni – kameralaukkuni päälle: en voinut vaihtaa kameraa tai objektiivia koskettamatta mittariin, joten kunnioittaakseni tätä ainutta siriuslaista tieteilijää koetta en koskenut mittariin. Arton valitsema paikka mittarille oli kyllä täysin harkittu: kameralaukkuni päälle laitettuna se ei unohtuisi paikalleen meidän lähtiessämme pois Heinävedeltä. Mainitsemisen arvoista tässä yhteydessä lienee se, että pimennyksen jo kauan sitten päätyttyä otin kyseisen mittarin pois kameralaukkuni päältä laittaen sen laukun viereen penkille, jossa se on varmaan vieläkin, mikäli kukaan ei ole

sitä siirtänyt parempaan talteen, niin kuin luultavinta on.

Täydellisen vaiheen lähestyessä näimme kolmen ankan uivan laiturin editse oikealla sijaitsevaan pienvenesatamaan. Kyseiset linnut näyttivät täysin tietämättömiltä auringonpimennyksestä. Lisäksi edessämme koillisessa lenteli muutama naurulokki nauraen toistensa lintumaisille vitseille, joista me ihmiset emme ymmärtäneet mitään. Tunnelma tiivistyi yhä tuon kauan odottamamme kliimaksin lähetessä. Aurinko oli edelleen piilossa aika paksun pilviverhon takana, joten täydellisyysvaiheen saapuminen oli vain kellojen avulla arvioitavissa.

Kun sarastuksensa jo aikaansaanut aamu alkoi jälleen hämärtyä, loppui naurulokeilta vitsit ja ihmistenkin huulenheitto sai yhä lyhyempisanaisen muodon. Aamu pimeni pimenemistään ja hieman hämillinen ihmisjoukko alkoi arvailla täydellisyysvaiheen alkaneen.



ARE ARJOLUOMA

Kun pimeys vastasi yöllä vallinnutta hämärää, kuvittelin jo huippuhetken olevan käsillä. Vilkaistu kelloon osoitti kuitenkin, että herkkuhetket ovat vielä edessä. Ja totta tosiaan, aamu pimeni vielä entisestään siten, että mielestäni tuli pimeämpää, kuin kuluneen yön pimeimpinä hetkinä!

Täysin tyyni aamu muuttui heikon tuulen johdosta aavistuksen verran viileämmäksi – sen tunsin seistessäni lyhythihaisessa paidassani Heinäveden sataman laiturilla – ja edessäni olevan nuoren koivun lehdet alkoivat hiljaiseen heilahdella.

Täydellisen vaiheen aikana oli todella pimeää. Liekö asiaan vaikuttanut se, että pilviverho oli jo saavuttanut meidän havaintopaikkamme ja jopa edennyt lounaaseen niin pitkälle, kuin näkyvyyttä siihen suuntaan riitti. Kaikki hiljensi tuona puolentoista minuutin aikana: luonnon lisäksi – ja osana sitä – myöskin paikalla olleet ihmiset! Vain joku mattimyöhäinen autoilijantollo, joka ei ollut päässyt paikalle ajoissa, rikkoi tunnelmaa ajaessaan valot täysillä loistaen satamaan ja sokaisi meidät hartaan tunnelman vallassa olleet aivan liian pitkäksi aikaa, jotta kyseessä olisi ollut pelkästään vahinko: lasken moisen mokaan saapuneen autoilijan henkilökohtaisen typeryyden tiliin!

Havainnot

Jotakin kuitenkin havaittiin. Epävirallisesti voitaneen todeta, että auringonpimennys on aika hyvä hyttysmyrk-



Aurinko peittyi Heinävedellä pilvien taakse heti nousunsa jälkeen.

ky, koska omat kokemukseni ja matkailaistemme kommentit tukevat tällaista näkemystä: ne muutamat herhiläiset, jotka näkivät tarvetta yrittää imaista jyväsyläläistä verierkkua lopettivat suunnattoman hämmennyksen vallassa vampyyrimäiset mielitekonsa täydellisyysvaiheen ajaksi – aika huomaavaisesti tehty! Kun luonto jälleen asettui normaaleihin uomiinsa, alkoivat nämä pitkäkärsänaaraat taas ahdistella meitä turisteja.

Lämpötilanmittauksemme, jota seurasi mm. Irja Lehtovirran kanssa sai jo aiemmin selostamani harmittavan lopun, tuotti aika kummallisen, mutta tuskin tieteellisen tarkastelun kestävän tuloksen: lämpötila aivan täydellisyysvaiheen alussa oli 19,2°C. Se laski luopaavasti – ja siten kuin oli ennustettu – pikkuhiljaa lukemiin 16,1°C. Kun täydellisyysvaihe oli ohi ja lämpötilan olisi pitänyt nousta, laski mittarissamme lukemat edelleen, saavuttaen muutaman kymmenen minuutin kuluttua täydellisyysvaiheesta lukemat 15,1°C, joka sitten olikin pohjalukema vaihdellen jonkin aikaa lukemien 15,1°C ja 15,2°C välillä. Tämän ainoan tutkimuksemme tulos, jonka dokumentoi Markku Nyfelt mitä suurimmalla tarkkuudella, kuivui kokoon sen vuoksi, että idästä tullut pilvisyysvyöhyke toi mukanaan sateen, joka aiheutti kylmemmän ilman laskeutumisen havaintopaikallemme. Joten se siitä!

Elämää auringonpimennyksen jälkeen?

Mielenkiinto auringonpimennyksen alkoi herpaantua täydellisyysvaiheen jälkeen. Tähän oli tietenkin syynä omalta osaltaan se, että taivas oli yhä

sakenevan pilvimassan peitteessä. Summana tapahtumasta voitaneen sanoa, että saimme nähdä Auringon nousun, kokea täydellisen pimennyksen mystisen ”yön” ja olla ystäviemme parissa tätä ihmettä kokiessamme. Joka tapauksessa tämä tapahtuma jää varmasti mieleen ainutlaatuisena elämyksenä.

Yleinen tunnelma pimennyksen jälkeen oli voittopuolisesti positiivinen, joten olen tyytyväinen saavuttamaamme tulokseen, olkoonkin niin, ettemme kokeneet villeimpien toiveittemme täyttymystä. Kaikki mahdollinen oli mielestäni tehty ja retkeen osallistujat olivat osoittaneet mitä suurinta joustavuutta ja kärsivällisyyttä.

Jäähyväisten aika koitti auringonpimennys -shown siirrettyä historiaan meidän kaikkien siriuslaisten ja muiden mukana olleiden vieraittemme osalta. Seuraavaan suomessa näkyvään täydelliseen auringonpimennykseen on aikaa 136 vuotta, joten eläkää ystävät ihmisiksi, jotta näkisitte sen!

Kotimatka alkoi suunnitelmista poiketen – johtuen tietysti siitä, että linja-auto oli jo merkittävästi lähempänä kotoista Jyväskyläämme, kuin alunperin oli arveltu – sunnuntaina 22.7.1990 aamuvarhaisella annettuani minulle mieluisan retkeläisjoukkion Antti Maukosen osaaviin käsiin. Itse suunnistin takaisin Ilomantsiin osallistuakseni jo aiemmin mainitsemaani Cygnus-90 tapaamiseen. Kiitos vielä kerran kaikille osallistujille ja toivottavasti tapaamme seuraavalla retkellämme ensi vuoden toukokuussa, minne se sitten suuntautuu.



Cygnus-90

Alexander Nives

Ursan tänä vuonna järjestämä tähtiharrastajien kesätapaaminen muodostui - sattuneesta syystä - kansainväliseksi. Kaikesta hyvästä, jota tapahtuma sisälsi runsain mitoin, jäi mieleeni, että "ateria syötiin väärin päin": ensin pupellettiin kakku (=aurionpimennys) ja sitten nakerrettiin näkkileipä (=jaostokokoukset ym.). Toisaalta ohjelma oli varmasti tarkkaan mietitty ja mahdollista on, että pimennyksen paremmin näkyessä tämä järjestys olisi saattanut olla se ainoa oikea, mutta...

Paluu Ilomantsiin

Väsynyt, mutta kaikesta huolimatta kokemusta rikkaampi siriuslaisten Cygnus-iskujoukko, suuntasi matkansa takaisin Ilomantsiin, muiden retkeläistemme palatessa Jyväskylään. Matka sujui meiltä vaihteliasuuden vallitessa itse kunkin punnitessa juuri kokemaansa mahtavaa luonnonnäytelmää. Minä ainakin olin kokemaani kutakuinkin tyytyväinen: täydellisyysvyöhykkeellä varmaankin pimeys oli dramaattisempi kuin muualla, huolimatta kiusallisista pilvistä. Toisaalta tietysti harmitti se, että niin kovasti odotettu ja niin paljon meiltä kaikilta vaatinut retki ei sittenkään – sitkeistä yrityksistä huolimatta – tuottanut täydellistä tulosta. Ihmiselon onnellisuus piileekin varmaan siinä, että osaa olla onnellinen siitä, mitä on saanut, eikä tyytymätön siitä, mitä on jäänyt vaille!

Ilomantsiin saavuin Arton autossa varhaisten yötuntien jo muuttuessa heinäkuiseksi kesäaamuksi. Oliko tämä

aamu erilainen kuin muut kesäaamut? Jotain olimme nyt kokeneet. Olimmeko tänä yönä aivan erityisesti vanhentuneet, koska kenties olimme kokemasamme viisastuneet, vai olimmeko mahdollisesti jopa nuorentuneet uuden elämyksen saaneina? Kysymykset ristellivät mielessäni vielä päästyämme aamupalalle jo tutuksi käyneeseen Keskkoulun ruokalaan. "Did you see it?" (ja sama saksaksi, italiaksi, ranskaksi, norjaksi, ruotsiksi, tsekiksi ...)! Mitäpä noihin kysymyksiin olisin vastannut. Mieli olisi tehnyt hiukan suurennella asiaa, mutta kenelle siitä olisi ollut iloa? Siis: ei, en nähnyt täydellisen vaiheen aikana aurinkoa; kyllä koin – niin kuin tekin – uuden yön aamun jo sarastettua; aivan, kokemus oli myös minunkin mielestäni mahtava...

Näissä epämääräisissä tunnelmissa ryömin majoitustilassani vaahtomuovi-patjalla olevaan makuupussiini muiden Cygnukseen osallistuvien siriuslaisten tapaan ja annoin vapauttavan unen tulla

ja syöksyä ylleni: vähään aikaan ei kysymyksiä, vähään aikaan en crittele tunteuksiani, vähään aikaan ei tarvitse kuulla, kuinka muilla on mennyt – mitä he ovat nähneet tai jääneet näkemättä. Näin nukahdin tuona varsin merkittävänä sunnuntai-aamuna valvottuani sitä ennen reilusti yli vuorokauden – ja millaisen vuorokauden!

Harrastusseurojen näyttely

Sunnuntai-iltapäivän kuluessa alkoi Cygnus-90 tapahtuma pikkuhiljaa käynnistyttyä minunkin osaltani suunnitelmien mukaisesti. Parpein koululle oli pystytetty kansainvälinen tähti-harrastusseurojen näyttely. Koulun yläkeran aulassa – ja jo sinne johtavien portaiden tasanteilla – oli mahdollisuus tutustua mm. italialaiseen, tsekkiläiseen,

saksalaiseen ja tietysti monilukaiseen suomalaiseen tähti-harrastustoimintaan. Esillä oli runsaasti valokuvia yhdistysten toiminnasta ja hienoja otoksia tähti-taivaan kohteista. Varsin näyttävästi oli esillä myös Juhani Salmen rakentamat kaukoputket.

Oman osastomme vieressä oli Pekka Parviaisen kuvia mm. revontulista. Parviaisen kuvien vasemmalla puolella olevaa saksalaisten (niiden samojen, jotka eksyivät meistä sunnuntaiyönä Heinäveden suunnalla,) osastoa rakennettiin vielä pimennyksen jälkeisenä aamuna: mielestäni nokkela keksintö oli heidän ideansa laajentaa esittelyä sisältämään Ilomantsista saatavia sanomalehtiä, joissa oli auringonpimennysuutisia ja -kuvia.

Yksi upeimmista oli tietysti Siriuk-



Siriuksen oma näyttelyosasto Parpein koululla.

sen osasto, jossa oli esillä muutama Jalo Ojanperän rakentama hieno kaukoputki. Näkyvästi esittäytyi myös jäsenlehtemme Valkoinen kääpiö, jonka numeroita oli näyttely-yleisöllekin tarjolla. Upean yksityiskohdan osastollamme muodosti Jalon öljyväritaulu, jonka hän oli maalannut mielessään juuri tämä auringonpimennys. Kalpean käsityksen taulusta saa katsomalla Valkoinen kääpiö 2/90 kantta, jossa kyseisen kuvan osa näkyy musta-valkoisena. Kellarikerroksessa oli Ursan planetaario ja mm. Petteri Rajasen käsittämättömän tarkat ja upeat havaintopiirroksot syvän taivaan kohteista. Pari tietokonepäätettä oli myös paikalla ja niiden kimpussa aina uskolliset tietokoneharrastajat vaihtamassa mielipiteitä ja kertomassa kuulumisiaan. Tämänkin harrastussektorin työn tulosten johdosta meillä tavallisilla tähtitaivaan tiiraajilla on mahdollisuus löytää haluamamme kohteet tähtitaivaalta – kuten esimerkiksi tähtitaivaan kohteiden koordinaatisto Jyväskylän tähtitornille osoittaa. Lisäksi erilaiset simulaatiot avaruuden rakenteesta ovat tarkasteltavissa ainoastaan tietokoneen avulla – muun muassa siksi, että ATK:lla voidaan aikaskaalaa muuttaa halutulla tavalla: esimerkiksi nopeuttamalla ajan kulkua vaikkapa monituhattkertaiseksi.

Parpein koulun ala-aulassa myi muutama viehättävä Ursalainen neitokainen tähtitieteellistä kirjallisuutta, dioja, pimennyslippiksiä ym. Pöydän ympärillä parveilevat urokset tuskin pääsivät poistumaan ilman ostosta, koska nämä tyttöset, joista ainakin yksi taisi olla Turusta ja toinen Espoosta, osasivat tosi viehättävästi esitellä tarjolla ollutta aineistoa (siis kirjoja ym!).

Kansainvälisyyttä

Cygnus-90 –International summer meeting for amateur astronomers- oli nimensä mukaisesti saanut osallistujikseen tähtiharrastajia ympäri maapallon. Paikalla oli ihmisiä Australiasta, Itävallasta, Belgiasta, Tsekkoslovakiasta, Ranskasta, Länsi- ja Itä-Saksasta, Englannista, Unkarista, Irlannista, Israelista, Italiasta, Hollannista, Norjasta, Portugalista, Espanjasta, Ruotsista, USA:sta, Jugoslaviasta ja taisi joukossa olla muutama Suomestakin, kaikenkaikkiaan lähes 230 henkilöä. Kotimaisen harrastajaryhmän ohella suurimmat joukkiot olivat saapuneet Länsi-Saksasta (vajaat 50 kpl), Tsekkoslovakiasta (40 kpl), Italiasta (vajaat 20 kpl) ja Espanjasta (10 kpl).

Käytännön syistä Cygnus-90 esitteet ja ohjelmalehtinen oli painettu englanniksi. Niinikään kaikki esitelmät pidettiin englanniksi, samoin suurin osa tiedotustoimintaa ja yleistä kanssakäymistä. Tämä käytäntö aiheutti joskus koomisiakin tilanteita. Seuraavassa eräs esimerkki:

Keskuskoulun alakerrassa oli mm. miesten peseytymistilat. Suihkusta tuli ilmeisesti pelkästään kuumaa vettä, joka tapauksessa vesi oli niin polttavaa, ettei sen sekaan ollut menemistä ilman perusteellista fakiirikoulutusta! Peseytyminen tapahtui lähinnä vettä pirskottamalla tai jollakin muulla poppaskons-tilla. Siinä suihkun ääressä taiteillessani saapui muuten tyhjiään peseytymistilaan eräs mies, joka suihkua kokeiltuaan tokaisi: "It's very hot!". Vastasin hänelle – niinikään englanniksi – olevani mitä suurimmassa määrin samaa mieltä. Peseytymisyrityksiä tehdessämme ja muuten hiljaisuuden vallitessa, saapui

paikalle myös Arto Oksanen. Nyt tämä äskeinen vieras mies sanoi Artolle, että onpa p...leen kuumaa vettä - ihan suomeksi! Hän oli siis suomalainen ja ilmeisesti aikaisemmin jo keskustellut Arton kanssa, koska tiesi puhua hänelle suomea. Minua ei mainittu mies tunnetut, joten - lainatakseni Arton osuvaa ilmaisua - : "oletuskieli oli englanti"!

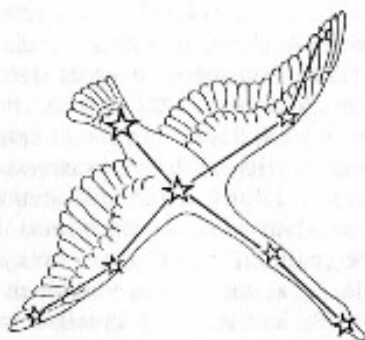
Suomalaiset ruoat tuottivat ulkomalaisille vieraille myös hauskoja sattumuksia. Havaitsin mm. italialaisen ryhmän jäsenen keräävän lautasilleen karkalampiirakoiden ohella kasapäin munavoita. He ilmeisesti luulivat sen olevan "suomalaista italiansalaattia"! Ruokailunsa päätteeksi he kippasivat roskikseen suurimman osan munavoista - taisi olla liian rasvaista "salaatiksi"!

Jaostokokoukset

Herättyäni sunnuntaina joskus puolenpäivän jälkeen, aloin suunnata huomiotani tarjolla olleeseen Cygnus-90 ohjelmaan. Pääosa ohjelmasta oli Parpein koululla, jonne muut siriuslaiset olivatkin jo menneet.

Tarjolla oli Deep sky jaostoa (Syvä taivas), Open cluster projektia (Avonainen tähtijoukko) ja Double stars'ia (Kaksoistähtiä), jonka jälkeen vielä ohjelman mukaan "Short discussion, 10 min", jonka aikana esitettiin kysymyksiä, vastauksia ja mielipiteitä - ohjelman mukaisesti "lyhyesti". Päivät jatkuivat samassa hengessä tiiviisti esitelmiä kuunnellen.

Jälleen odotetusti mielenkiintoisimman esitelmän piti Marko Pekkola aiheesta "Halo observing in Finland" (ei liity mitenkään puhelinliikenteeseen, vaan kyseessä on tietenkin mielenkiintoiset ilmakehän ilmiöt). Doctor Pekko-



lan - kuten häntä on ehditty jo tituleerata saksalaisten taholta - tavattoman laajat tiedot, joita hän on kartuttanut mm. useissa euroopan kirjastoissa (ja kirjastojen kellareissa, kuten olen saanut kuulla), takasi lennokkaan ja mukaansatempaavan esitelmän. Suomen merkittävä (johtava ?) asema halohavaintijamaana tuli ansaitusti esille, eikä kansainvälisiä vastaväitteitä tästä asemasta ilmennyt! Ken hänen esitelmänsä on kuunnellut, ei varmaankaan voi välttyä innostumasta halo-ilmiöistä! (Suunnitelmissa on saada tämä, maailmanlaajuisestikin mitattuna, alansa johtava spesialisti ensi keväänä esitelmöimään aiheesta meille siriuslaisille, mikäli suinkin "Dr Pekkolalle" sopii. Sittenpä hän itsekkin näkisitte ja kokisitte - ja sen jälkeen uskoisitte!)

Aikaisemmin mainitsemani Ursan kirjoja myyvät söpöliinit - Pia Rämä Espoosta, joka nykyisin voi ylpeillä kuuluvansa Siriuksenkin jäseniin ja Krista Vajanto Turusta, mikäli nimen oikein muistan - sekä vielä eräs neitonnen, jonka nimi ei valitettavasti ole jäänyt mieleeni, osoittautuivat varsin terhakoiksi halohavaintijoiksi. Heistä kuulemme varmasti vielä tulevaisuudessa, kun Suomen halohavaintijoista ja

heidän saavutuksistaan on puhetta. Pankaapa nimet mieleen!

Ohjelmassa oli myös kiitettävän kattavasti mm. diakuvien esittelyä. Aivan erityisesti jäi mieleeni Helsingin Ursan Matti Martikaisen henkeäsalpaavat auringonpimennyskuvat, jotka hän oli ottanut lentokoneesta ja joita me siriuslaiset Cygnus-90 osallistujat saimme aivan tuoreeltaan heti kuvien valmistuttua "yksityisnäytöksessä" nähdä, ehkä ensimmäisinä ihmisinä maailmassa (aurinkokuntamme ja paikallinen galaksiryhmämme mukaan luettuna). Kiitos Matille ensiluokkaisista kuvista, jotka korvasivat noin tuhatkertaisesti sen puutteen, jonka koimme häpeämättömästi pilveen vetäytyneen Auringon aiheuttamana Heinäveden satamassa tuona ikimuistoisena aamuyön hetkenä. (Kuvia oli ihailtavana Siriuksen syyskuun jäsenillassammekin niille, jotka ymmärsivät tulla paikalle.)

Oli Ursan tarjonnassa joitain todella ala-arvoisikin esitelmiä! Takeena laadusta ei näytä olevan suuri seura, vaan itsekkiiikin omaavat esitelmöitsijät ja seuran ohjaava ote esitelmien pitäjiin. Seuran – oli sen nimi mikä hyvänsä ja sijainti missä hyvänsä – tulisi ajatella sitä kuvaa, jonka se antaa itsestään tilaisuuden järjestäjänä – ja tämä koskee yhtä hyvin tähtinäytäntöjä kuin muitakin seuran järjestämiä tilaisuuksia, varsinkin kansainvälisiä! Nyt näytti siltä, kuin asiat olisivat luisuneet yksityiskohtien osalta Ursan tavallisesti niin luotettavista käsistä ja "eiköhän se siitä..." -mentaliteetti olisi vallannut paljon tehneet ja paljonkin hyvää aikaansaaneet Ursan toimeenpanijat. Jotenkin on vaikea tuoda julki niitä koomisia ja "amatööritasonkin alittavia" esitelmiä,

joihin syyllistyi – ei vain Suomesta eräs ursalainen, vaan erään Pohjanmeressä sijaitsevan tunnetun saarivaltakunnan edustajakin. Hänenkin suullinen ilmausaitonsa ja diojen esittely (useita väärinpäin olleita kuvia ja "well yes – you know, heh, heh..." -selityksensä) oli suurinpiirtein yhtä piinallista, kuin nimeltä mainitsemattoman ursalaisen Afrikankuva-esitelmäkin. Järjestelyt – yleisesti ottaen – ylsivät Cygnus-tapahdumassa ansiokkaasti palkintosijoille: kiitos Ursalle ja erityisesti Cygnus-temamille, jonka jäsenet voimiaan ja aikaansa säästämättä huolehtivat meidän siriuslaistenkin hyvinvoinnista.

Ilomantsi – Kalevala-kunta

Ilomantsin kirkonkylä Pogosta, jossa auringonpimennysretkeläisemme olivat majoitettuna, sijaitsee Pohjois-Karjalan läänissä noin 70 kilometriä Joensuuista itään. Huomionarvoista on, että se sijaitsee jopa idempänä kuin Leningrad!

Mainitsin jo aikaisemmin Parpein koulun (pahus, että sen nimeä oli vaikea muistaa!). Se sijaitsee Ilomantsin Pogostassa Parpeinvaaran tuntumassa. Nimi Parpei juontaa juurensa viime vuosisadan puolelta, jolloin paikkaa isännöi Jaakko Parpei, joka oli kanteleensoittaja ja runonlaulaja.

Maanantai-iltana 23.7. löysimme mielenkiintoiselta kuulostavan kohteen Itä-Suomessa: Möhkö. Kyseessä on kylä tai joku sen tapainen Suomen itärajan tuntumassa, jokseenkin itään Ilomantsista. Päätös lähteä tutkimusmatkalle kyseiseen kohteeseen syntyi pelkästään paikan nimen perusteella – etkö sinäkin haluaisi käydä paikassa, jonka nimi on Möhkö?

Siellä oli – ehkä kuuluisakin – “Möhkön Manta”. Se on laivakahvila ja entinen savottakauden asuntoproomu, joka on nostettu vuolaana virtaavan Koitajoen törmälle. Ystävälliset emännät tarjoilivat meille makoisat kahvit ja teet sekä paikalliset herkut Vatruskat.

Koska olimme lähellä itärajaa, päättimme ajaa rajalle johtavaa tietä niin pitkälle kuin a) tietä riittää tai b) “sielu siittää”. Vähitellen alkoi tienvarren puissa olla merkkejä rajavyöhykkeen läheisyydestä. Tunnelma kävi yhä jännittävämmäksi, mitä lähemmäs rajaa tie kulki. Kun saavuimme rajalle vievän tien päähän, oli siellä puomi ja vähän puomista naapurin puolelle päin oli vartiokoppi. Näytti siltä, että paikallinen rajavartija oli joko lähtenyt itänaapurin puolelle vessaan, tai sitten hän oli mennyt etsimään luvattomasti rajanylit-

täneitä veli-venäläisiä, jotka olivat varmaankin piiloutuneet Piilovaaraan. Eipä sopivampaa paikannimeä voisi rajaseudulla olla, mutta sellainen tienviitta totta tosiaankin oli kyseisen rajapuomin kohdalla olevassa tienhaarassa!

Paluumatkalla, tuona kokemuksia kartuttaneena iltana, poikkesimme myös matkan varrelle osuneeseen sotahistorialliseen muistomerkkiin Oinasalmella. Ilomantsin seudulla on runsaasti viime sotaamme liittyviä muistomerkkejä. Muistomerkki oli kookas kivipaasi, jonka läheisyydessä oli entisöity konekivääripesäke. Hiukan myöhemmin Arton autossa istuessani ajattelin, että kyseinen “nähtävyys” saattoi olla monen hiljaisen ja rehellisen suomalaisen miehen maallisen vaelluksen määränpää.

Paluumatkan mielenkiintoiset mutkat jatkuivat, kun käännyimme Petkeljärven kansallispuistoon. Se on 630 hehtaarin suuruinen alue ja ajettaessa sinne kapeata tietä tuli ainakin minulle mieleen Punkaharju. Täälläkin oli nähtävänä entisöity korsu, jossa tosin emme käyneet. Matkasimme sitten runsaiden kokemustemme hiljentäminä kohti Ilomantsin Pogostan Keskuskoulua – nöyrinä jo käymään levolle.

Auringonpimennys nähtiin!

Tunnustettava kai on, että auringonpimennys olisi voinut näkyä paljon paremminkin. Tosin nyt elettiin siististi



Tästä idemmäksi emme enää uskaltaneet mennä!



ennusteiden mukaan – pitkäaikaiset tilastot olivat ennustaneet, että Itä-Suomessa selkeän sään mahdollisuus kyseisenä aamuna olisi noin yksi neljästä. Ilomantsissa jo muutamia päiviä ja öitä viettäneet Ursan ja muiden tähtiseurojen jäsenet kertoivat auringonpimennystä edeltävien kolmen aamun olleen täysin kirkkaita ja auringonpimennyksen havaitsemiseen mitä sopivimmat. H-hetken sitten tultua oli tilanne murrhymäisesti se, mikä oli.

Kuten aiemmin mainitsin, olivat Matti Martikaisen upeat kuvat nähtävänämmä Cygnus-90 tilaisuudessa. Huomionarvoista Matin kuvauksessa on mm. se, että kesken täydellisyysvaiheen hän joutui vaihtamaan filmiä kameraansa – teko, joka vaatii kylmäverisyyttä, tutisemattomia käsiä ja ammattitaidon ja kokemuksen tuomaa toimintavarmuutta!

Lisäksi meillä kaikilla cygnuslaisilla oli tilaisuus nähdä iltaohjelmassamme video auringonpimennyksestä. (Sama upea esitys oli tarjolla Siriuksen syyskuun jäsenillä.)

Pimennys siis nähtiin – kiitos siitä niille, jotka aihetta olivat päässeet kuvaamaan ja olivat valmiit kuviansa meille näyttämään.

Kotiinpaluu

Itäisen Suomen mielenkiintoisia paikannimiä löytyi kartasta vielä ainakin yksi: Öllölä! Siellä jos missä olisi mielestäni ollut hauska käydä (mielessä tietenkin ikimuistoinen Möhkö). Kyyditsijöinäni Cygnus-reissulla olivat Arto Oksanen ja Jalo Ojanperä. Koska kumpikaan herroista ei tuntenut tarvetta kurvailla Öllölän suuntaan, alkoi kansainvälisen Cygnus-osuuden päätyttyä

ja ohjelman väljähtymisen myötä mieleni jo hiljalleen tehdä kuulemaan Jyväskylän auringonpimennyskokemuksia. Markku Nyfelt kai ensimmäisenä toi ilmi meidän kaikkien seuramme hallituksessa työskentelevien ajatuksen ytimen: "Ei Jyväskylään, ennenkuin on ihan pakko!"

Pilvisyys "suomen parhailla" auringonpimennyshavaintopaikoilla esti meitä matkalaisia näkemästä koko showta siten, kuin olimme suunnitelleet. Sensijaan ne henkilöt, jotka jäivät kotiin täydellisyysvyöhykkeen ulkopuolelle, näkivät ilmeisesti paljonkin enemmän kuin me! Tämä tosiasia aiheutti sen, että me matkan järjestäjät tulimme kotiin häntä koipien välissä ja mitä luultavimmin otimme puhelimen pois seinästä muutamaksi päiväksi välttyäksemme vastaamasta hankalaan kysymykseen: "No, miltä se siellä täydellisyysvyöhykkeellä näytti?"

Päivää suunniteltua aikaisemmin – siis tiistaina 24.7. – palasin Jalo Ojanperän kanssa Jyväskylään rohkeasti kohtaamaan niitä haasteita, joita lähimmäisemme ja naapurimme meille asettivat edellä esitetyn kysymyksen muodossa.

Anniina Rytönen, Markku Nyfelt ja Arto Oksanen jäivät Ilomantsiin vielä yhdeksi päiväksi. Eivätkö olleet vielä valmiita kohtaamaan arkitodellisuutta, vai löytyikö jäämiselle muita syitä, esimerkiksi se, että Cygnus-90 loppui vasta silloin.



Sonnenbeobachtung

Markku Nyfelt

Aurinkohavaintojensa ansiosta Jalo sai kutsun osallistua tämänvuotisille Sonne-päiville, jonne Arto ja minäkin päätimme lähteä puheenjohtajamme henkiseksi tueksi.

Sonnenbeobachtung eli Auringon havaitseminen tai tarkkailu on ollut Siriuksessa viime aikoina vilkkainta toimintaa lähinnä Jalo Ojanperän aktiivisen havainnoinnin ansiosta. Havaintojen laatu huomattiin ulkomailla asti ja Jaloa pyydettiin liittymään kansainväliseen Sonne-ryhmään, johon kuuluu havaittsijoita ympäri maailmaa. Tämän havaittsijaryhmän kokoontuminen, Sonne-päivät, järjestetään vuosittain jossain päin Saksaa (ilmeisesti siitä syystä, että suurin osa havaittsijoista on saksalaisia). Tämänvuotiset Sonne-päivät järjestettiin Itämeren rannalla lähellä Travemündeä sijaitsevassa Niendorfin kaupungissa, jonne päätimme mekin – pieni joukko siriuslaisia – mennä.

Joukko olikin todella pieni, allekirjoittaneen lisäksi Jalo Ojanperä ja Arto Oksanen. Niinpä eräänä toukokuuisena päivänä sovittauduimme koko ryhmä Arton autoon ja suuntasimme kohti Saksaa. Menomatkan aikataulumme oli suunniteltu väljäksi, emmehän halunneet väsyttää itseämme jo ennen Sonne-päiviä.

Lähtöpäivä oli tiistai, toukokuun 22. päivä, jolloin tähtäimenämme oli illalla

Turusta Tukholmaan lähtevä laiva. Kokeneina maailmanmatkaajina selvisimme ongelmitta Tampereelle asti, jossa sitten eksyimme pariinkin otteeseen. Onneksi Tampere ei ole kovinkaan iso paikka, joten viivästyminen ei ollut niin suuri ettemme olisi ehtineet ajoissa laivaan.

Laivamatkalla ei sitten tapahtunut mitään muuta ihmeellistä kuin kallis ja huono ruokailu, mutta aamulla yrittäessämme Ruotsin tullin läpi ilman mitään tullattavaa, meidät valittiin tarkkaan syyniin. Kaikki laukut pengottiin ja auto tarkistettiin moottoritilaa myöten, vain ruumiintarkastus jäi tekemättä. Tämän pienen viivytyksen jälkeen suuntasimme auton Kööpenhaminaa kohti.

Ruotsin läpiajo oli yllättävän puuduttavaa, vaikka autoilu oli helppoa leveillä teillä ja ystävällisten autoilijoiden avustuksella. Kööpenhaminaan saavuimme alkuillasta ja ensi töiksemme etsiydyimme hotelliimme, joka oli suomalaisten luokkaretkeläisten kansoittama. Itse olin todella väsynyt ja olisin suosiolla voinut ryhtyä nukkumaan, mutta pienen lepäilyn jälkeen virkistyin ja lähdin muiden kanssa keskustaa kiertelemään. Kööpenhaminassa kun oltiin, emme pystyneet välttämään käyntiä tivolissa, joka oli arkipäivästä huolimatta aivan täynnä nuorisoa. Yleisöruuhkan saikin selityksensä seuraavana päivänä, kun lähdimme kauppoja kiertelemään; helatorstai onkin Tanskassa arkipyhä, joten kaikki kaupat oli-

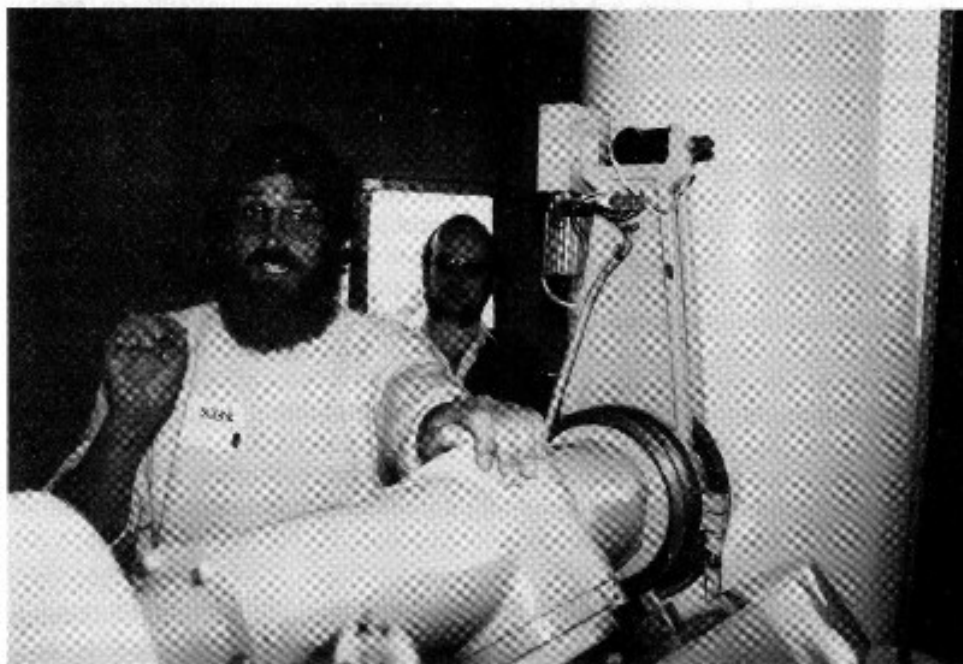
vat kiinni! Päivä kuluikin sitten suunniteltujen ostosten sijaan tanskalaista arkkitehtuuria ihastellessa.

Aikaa tuhlatessamme huomasimme sattumalta erään kirkon katolla tähtitornin, joka osoittautui Kööpenhaminan tähtitieteellisen yhdistyksen omistamaksi. Paikka, johon tähtitorni oli rakennettu, oli Tycho Brahen vanha havaintotorni joka nykyään toimii näköalatornina. Torniin sai kavuta spiraalimaista liuskaa pitkin pientä pääsymaksua vastaan, joskaan tähtitorniin ei päiväsaikaan päässyt kurkistamaan.

Vielä ennen lähtöämme kävimme tutustumassa Tycho Brahe -planetaarioon (josta oli jo juttu VK:ssa viime vuoden puolella) ja katsoimme sekä planetaarioesityksen että majavista kertovan Omnimax -filmin. Tämän jälkeen suuntasimme kohti Saksaa ja löysimme perille Niendorfiin melko ongelmitta.

Muut suomalaiset (Ursalaiset) olivat jo paikalla ja lähdimme hieman myöhemmin järkyttämään joukolla lomakaupungin rauhaa etsimällä ruokapaikkaa. Niendorf am Ostsee on tosiaan lähinnä lomakaupunki, joka koostui pääasiassa hotelleista, ravintoloista ja erittäin pitkästä hiekkarannasta, jossa ei kuitenkaan vielä ollut muita auringonpalvoja kuin me. Paikka oli erittäin viehättävä ja olisikin mukava tutustua siihen hieman lämpöisempään aikaan, jolloin voisi todella palvoa aurinkoa hieman perinteisemmässä tarkoituksessaan.

Perjantaiamuna kuuntelimme pari esitelmää, joista emme saksankielisen esityksen takia ymmärtäneet juuri mitään – kuviakin oli melko vähän. Heti Markus Hotakaisen pimennysesitelmän (joka oli ainut englanninkielinen esitys koko aikana) jälkeen lähdimme Arton ja



ARTO OKSANEN

Jalon kanssa ostoksille Hampuriin. Teimmekin runsaasti hyviä ostoksia ja lopulta jouduimme kiirehtimään takaisin Sonne-päiville, jossa ohjelmassa oli käynti Lübeckiläisessä tähtitornissa.

Ennakkoluulomme vastaisesti tähtitorni osoittautui vain koulun katolla olevaksi pieneksi kupoliksi, jossa sijait- si keskikokoinen peilikaukoputki. Kou- lulla pidettiin myös saksankielinen esi- telmä Potsdamissa suorittavasta Aurinkotutkimuksesta, jonka mielenkiin- toisuudesta kaikki suomalaiset olivat samaa mieltä.

Lauantain ohjelmassa oli jälleen pari esitelmää ja pieni risteily MS Seelöwel- lä pitkin itämeren rantaa. Puoliltapäivin kiirehdimme jälleen ostoksille – tällä kertaa Lübeckiin. Emme vain vielä tien- neet tiukasta saksalaisesta kauppojen aukiolosäännöstöstä, jonka johdosta joka ikinen kauppa meni kiinni kahdel- ta. Saavuimme Lübeckiin kahdelta ja kiertelimme jonkin aikaa ikkunaostok- sia tehden (halvalta näytti). Kaupungis- sa oli myös menossa paikalliset markki- nat, jossa oli kaikkea mielenkiintoista. Muun kauppatavaran puuttuessa Jalo osti eräältä kojulta hyvää juustoa, josta oli vielä tuleva paljon lystiä.

Lauantai-iltana Sonne-päivillä jär- jestettiin illanvietto, jonne toivottiin myös suomalaisten osanottoa. Itse asiassa illanviettoja oli joka ilta, mutta ne näyttivät niin sisäpiirisiltä, ettemme niissä osanneet enemminkin käydä. Niin- pä vietimme illan katsellen saksalaisten runsaanpuoleista oluenjuontia ja kes- kustellen englannintaitoisten kanssa. Ennen nukkumaanmenoa huomautim- me Jalolle omituisesta löyhkästä, jota ostettu juusto eritti. Jalo kietoi juuston pariin muovipussiin ja sanoi homman olevan selvä.

Sunnuntaiaamuna kiedoimme juus- ton ympärille muutaman lisäpussin ja lähdimme kuuntelemaan esitelmää, jois- sa oli mm. hienoja videonauhoja Skyla- bin Aurinkohavainnoista. Lounaan jäl- keen päivät jo päättyivätkin ja pakka- simme tavarat autoon ja laitoimme juus- ton ympärille jälleen muutaman lisä- pussin.

Laivamme lähti vasta illalla, joten meillä oli hyvin aikaa tutustua lähialu- een nähtävyyksiin, joita ei kyllä liiem- min ollut. Lähinnä kiertelimme kaupun- kia Lübeckissä ja Travemündessä. Oltu- aan koko päivän lämpimässä auton ta- kakontissa, juusto kehitti suojaussei- ta huolimatta melkoisen löyhkän. Jalo ei suostunut heittämään juustoa pois vaan vei sen mukanaan laivaan. Juusto jätettiin autokannelle auton alle – eihän sitä voinut tuoda hyttiin eikä jättää au- ton sisälle. Saavuttuamme Helsinkiin totesimme laivan tuuletuksen ainakin olleen erinomaisen, sillä autokansi ei odotuksistamme huolimatta löyhkännyt juustolle kuin aivan automme lähellä.

Helsingissä ystävämme tullimiehet ottivat meidät jälleen käsittelyyn, ja tarkastivat tavaramme. Auton purkamis- sessa ja pakkamisessa olikin melko iso työ, olimmehan säästäneet paljon rahaa ja ostaneet suuret määrät halpaa tavaraa Saksasta.

Konferenssimatkana reissumme ei loppujen lopuksi ollut kovinkaan onnis- tunut. Saadakseen jotain irti esitelmis- tä, pitäisi osata hieman enemmän sak- saa kuin me osasimme. Sen sijaan mat- kailullisesti reissumme oli erittäin on- nistunut; Niendorf oli ihastuttava pik- kukaupunki, jonne ei varmaankaan muutoin olisi tullut lähdettyä.





Tuikahduksia

Galleo ohitti Venuksen

Lokakuussa (1989) pitkälle matkalleen laukaistu Galileo-luotain saavutti alkuvuodesta (1990) ensimmäisen etapinsa. Helmikuun 9. päivänä se ohitti pilvien peittämän Venuksen runsaan 16 000 kilometrin etäisyydeltä ja otti planeetasta kaikkiaan 81 kuvaa. Lisää kuvia saadaan Galileon ohittaessa Maan joulukuussa (1990).

Ohitennon jälkeen varmistui myös se, että luotain ohittaa matkansa varrelle kaksi asteroidia – Gaspran ja Idan.

Galileo jatkaa matkaansa saattaakseen loppuun Jupiterin ja sen kuiden tutkimisen.

(Tähdet ja Avaruus)

Syksyn tapahtumia

Revontulet

Tämän vuoden aikana on revontulien näkemiseen Keski-Suomessa hyvät mahdollisuudet. Revontulien näkymisellä ja Auringon aktiivisuudella on

selkeä syy-seuraus yhteys. Kun Aurin-gossa on pilkkumaksimi, mikä osuu juuri tälle vuodelle, on myös revontulia runsaasti. (Seikka, joka muuten häittää mm. tähtitaivaan kohteiden kuvaamista!) Tavallisimmin revontulet näkyvät sinertävinä, mutta muitakin värejä, kuten vihreää, punaista keltaista ja violet-tia voi esiintyä.

Tyypillisen revontulipurkauksen aktiivinen vaihe kestää noin tunnin ajan. Tällöin taivaalla läiskivät värikkäät säteet ja revontulikaarta pitkin etenevät verhonpoimumaiset aallot. Useinmiten purkaukset esiintyvät Suomessa kello 22 tienoilla normaaliaikaa, sillä tällöin on magneettinen keskiyö ja magneettista pohjoisnapaa kiertävä revontuliovaali on Suomen kohdalla.

Revontulia esiintyy ympäri vuoden, mutta kesäaikaan ne eivät näy vaalealla taivaalla.

Planeetat

Merkurius on lokakuun alussa hyvin näkyvissä aamutaivaalla idän suunnassa noin 45–60 minuuttia ennen Aurin-

gon nousua. Merkurius on mahdollista nähdä paljain silmin, varsinkin kun sen on ensin löytänyt kiikarilla.

Venus on yläkonjunktiossa 1.11. kello 17. Se on tällöin Auringon ja Maan välissä, eikä siis näy. (Kuulostaa ihan siltä, kuin kysymyksessä olisi alakonjunktio! Toim.huom.) Joulukuun lopulla Venus on 15 asteen päässä Auringosta näkyen erittäin matalalla lounaan suunnalla ja laskien noin tunnin auringonlaskun jälkeen.

Marsin näkyvyys paranee syksyllä. Lokakuussa se nousee koillisen suunnalta heti auringonlaskun jälkeen ja on 2-3 tuntia nousun jälkeen sopivasti havaittavissa. Mars on joulukuussa puolen yön aikoihin etelässä noin 50 asteen korkeudella Härän tähdistöissä sen kirkkaimman tähden Aldebaranin ja Plejadian tähtijoukon (=Seulasten) välissä. Planeetta on hyvin havaittavissa aina aamuun asti. Oppositioissa (27.12.) sen kirkkaus on peräti -1,8 magnitudia ja löytyy siten vaivatta taivaan tähtien joukosta. Kuten Maapallolla on myös Marsissa havaittavissa vuodenaikojen vaihtelut. Maan ja Marsin ratatason kaltevuuskulma on lähes sama (23°), mutta Marsin vuodenaajat ovat 2 kertaa Maan vuodenaikojen pitemmät, johtuen planeetan 2 kertaa pidemmästä kiertoaikasta Auringon ympäri. Marsia kannattaa tuijotella pitkään ja hartaasti, sillä kirkkauserot eivät ole kovin suuret. Eriväristen suodinten käytöstä saattaa olla apua. Jotta koko Marsin pinta tulisi havaittua, on sitä tarkkailtava ahkerasti pitkällä ajanjaksolla ja eri kellonaikoina.

Myös Jupiterin näkyvyys paranee syksyn mittaan. Planeetta on Kravun tähdistöissä, lokakuun alussa se nousee

puolen yön aikaan ja on etelässä yli 40 asteen korkeudella Auringon noustessa. Joulukuun alussa se nousee kello 20 jälkeen ja on sopivalla havaintokorkeudella ennen puolta yötä. Jupiter siirtyy tulevina vuosina yhä etelämmäksi, joten sen havaitseminen tulevaisuudessa huononee. Seuraava hyvä oppositio on vasta vuonna 1998.

Saturnus on lokakuun alussa Auringon laskiessa etelässä ja laskee yli 4 tuntia Auringon jälkeen lounaaseen, mutta se on silloin vain alle 9 asteen korkeudella. Marraskuun puolivälissä se laskee 3 tuntia Auringon jälkeen. Illalla 25.10. se on kello 19 vain 1 astetta Kuun pohjoispuolella ja on komea näky kiikarilla ja pienellä kaukoputkella.

Kuu on täysi 4.10, 2.11. ja 2.12. sekä 31.12. (Kaksi kuutamo joulukuussa, joka kaikille rakastavaisille täten ilmoitettakoon!)

Aurinko oli syystasauspisteessä (vuorokausi oli joka puolella maapalloa saman pituinen) 23.9. kello 9,55 – tällöin Aurinko siirtyi eteläiselle pallonpuoliskolle. Seuraava merkittävä tapahtuma Auringon suhteen on talvipäivän seisaus 22.12. kello 5,07 (onpa tarkkaa touhua!), jolloin valoisa aika on lyhyimmillään maapallon pohjoisella puoliskolla.

Muut mielenkiintoiset tähtitaivaan tapahtumat ilmenevät allamainitussa julkaisussa. Hankkinet kyseisen teoksen yhteistilauksessamme syksyn kuluessa ensi vuodeksi, ollaksesi ajantasalla ensivuodenkin tapahtumissa!

(Tähdet 1990)

Auringonpimennysjulistte

Nyt sinulla on mahdollisuus hankkia Valkoisen kääpiön 2/90 kannessa olleen Jalo Ojanperän öljyvärimaalauksen korkealaatuinen värikopio.

Taulusta on otettu 20 numeroitua kopiota myytäväksi. Kuva on kooltaan 30 x 42 cm. Kuvan hinta on 50 mk ja myynnin tuotto menee Siriuksen hyväksi.

Tilauksia ottaa vastaan Alexander Nives, puh. 616 710.

Paikkoja avoinna:

Kiinnostaako elektroniikka ja sähkölaitteet? Tähtitornimme hoitaja kaipaa apulaista, joka osaisi korjata tai haluaisi oppia korjaamaan tornin sähkölaitteita. Tehtäviin annetaan täysi opastus ja ammattimiehen tuki.

Tarkempia tietoja antavat Olli Hiltunen, puh. 253 240 ja Jalo Ojanperä, puh. 254 982.

15. SONNENTAGUNG der Vds-Fachgruppe Sonne vom 9.-12. Mai 1991 in Violau

Das treffen für alle aktiven Sonnenbeobachter und jene, die es werden wollen.
Einführung, Kurzberichte, Vorträge, Arbeitsgruppen,
Exkursion, Beobachtungen, Kontakte.

Organisation: Walter Diehl (Wetzlar), Kurt Hopf (VSW Hof)
Anmeldungen durch Übersaisung von DM 160 auf folgendes Konto:
Walter Diehl, Sparkasse Wetzlar, BLZ 818 800 38, Kto.Nr. 15317175
Informationen gegen frankierten Rückumschlag (60 Pf) von W.Diehl.
Braunfelser Str. 79, D-6330 Wetzlar. Anmeldeschluß 31. März 1991.

Yli viisi vuosikymmentä hyvää työtä

50K

1939 - 1989

KERROSTYÖ OY

Väinönkatu 1 A, 40100 Jyväskylä
puh. 941-619 541



PAINOTALO

SISÄSUOMI

JYVÄSKYLÄ ☎ 212 044 VAAJAKOSKI ☎ 665 055



hetimonex[®]

pikapaino- ja kopiopiste

Kauppakatu 14

Jyväskylä

☎ 212 044



c/o Markku Nyteit
Viitanielementie 16 A 41
40720 JYVÄSKYLÄ

Syksyn jäsenillat

Syksyn teemana on havaintotähtitiede. Havaintotoimintaa tarkastellaan sekä yksittäisen harrastajan perspektiivistä että suurissa observatorioissa tehtävästä havaintotyöstä.

- 11.10. Muuttuvien tähtien havaitseminen.
Esitelmöitsijävieramme on Ursan muuttuja-
jaoston vetäjä Aarre Kellomäki.
- 8.11. Deep sky -kohteet ja niiden havaistaminen.
Tähtisumuista ja galakseista kertoo Alexander
Nives kuvin ja sanoin.
- 13.12. Pikkujouluilta: Suuret observatoriot.
Arto Oksanen esittelee maailman suurimmat
observatoriot. Tarjolla lisäksi glögiä, torttuja ja
pipareita.

Jäsenillat pidetään entiseen tapaan Jyväskylän kaupungin-
kirjaston kokoussaleissa I ja II kello 19.00 alkaen.
Tervetuloa!

.....

Tähtinäytännöt jatkuvat jälleen. Torni on avoinna yleisölle
selkeinä, tähtikirkkaina sunnuntai-iltoina klo 19 – 21 maaliskuu-
kuun loppuun saakka. Vapaa pääsy.